

УДК 908(1-35): 338.48

Ігор Лисий

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто проблематичні аспекти використання замкових споруд Івано-Франківської області в туризмі, які негативно впливають на процес ефективного збереження, охорони та туристичного пристосування існуючих пам'яток оборонного будівництва. На ґрунтовному аналізі цих проблематичних аспектів розроблено можливі шляхи оптимізації туристичного використання об'єктів замкового будівництва регіону.

Ключові слова: Івано-Франківська область, замок, замкова споруда, туризм, пам'ятки культури.

Серед усієї різноманітності історико-культурної спадщини Івано-Франківщини незначне за кількістю, але особливе за якістю місце займають пам'ятки замкового будівництва, які є унікальними атрактивними об'єктами, навіть незважаючи на незадовільний стан збереженості більшості з них. Однак на сьогоднішній день алгоритм використання замкових комплексів Івано-Франківської області в туризмі є теоретично необґрунтованим та законодавчо незакріпленим процесом. А це в свою чергу гальмує процес розвитку замкового туризму в регіоні. Вирішення існуючих проблем дало б значний поштовх розвитку як галузі фізичного збереження замків, так і механізмів їх туристичного використання.

На сьогоднішній день багато науковців займалися дослідженням замкових споруд Івано-Франківщини. Однак більшість досліджень носять історіографічний, краєзнавчий чи архітектурознавчий характер та мало стосуються проблематики замкового туризму. Як наслідок, не існує чітких теоретико-методологічних напрацювань для розвитку замкового туризму, але й елементарного туристично-екскурсійного використання об'єктів оборонного будівництва області. Проте деякі проблематичні аспекти залучення замків Івано-Франківщини в туристичну галузь знайшли відображення у працях таких вітчизняних теоретиків туризму – Н. Аніпко, І. Білецької, О.Бордун, В. Петранівського, М. Рутинського та ін.

Незважаючи на значний інтерес вітчизняних учених до проблематики туристичної адаптації замкових споруд, питання розвитку замкового туризму в Івано-Франківській області є малодослідженим. В більшій мірі це пояснюється незначною кількістю збережених об'єктів, проте існуючі пам'ятки володіють унікальними атрактивними показниками та за ефективного механізму пристосування можуть стати справжніми туристичними дестинаціями. Тому акцент даного дослідження спрямований на вивчення сучасного стану туристичного використання замків області, окреслення ключових проблем замкового туризму та пошуку варіантів оптимізації цього процесу.

Метою даної статті є вивчення специфіки розвитку замкового туризму на території Івано-Франківської області. Досягнення мети дослідження передбачає виконання таких завдань: аналіз існуючого стану використання пам'яток замкового будівництва Івано-Франківщини в туризмі; виділення основних проблем розвитку замкового туризму в регіоні; розробка шляхів оптимізації туристичного використання збережених об'єктів тощо.

У давні часи на території сучасної Івано-Франківської області існувало чимало замкових споруд, однак основна їх кількість була знищена часом та людиною. Тому до наших днів збереглося лише 5 пам'яток замкового будівництва (рис. 1), які зазнали непоправних змін, перебудов та спотворень, що суттєво вплинуло на їх автентичність та зовнішній вигляд. Разом з тим, вони мають велику історико-культурну та туристично-рекреаційну цінність.

Рис. 1. Територіальне розміщення замкових споруд Івано-Франківської області

Старостинський замок є найвідомішою оборонною спорудою Івано-Франківської області та має значну історичну цінність, оскільки розташований у колишній столиці Галицько-Волинського князівства – місті Галичі. Замок був закладений ще 1367 р. До початку XXI ст. був занедбаним, а з 2001 р. там ведуться реставраційні роботи. Зараз пам'ятка входить до складу Національного заповідника «Давній Галич» [1, с. 108].

Пнівський замок у передмісті Надвірної звели у др. пол. XVI ст. польські феодали волосського походження Куропатви. Найбільшого розвитку замок досяг у середині XVII ст. Останніми власниками замку були магнати Цетнери, котрі значно сприяли розвитку Надвірної. Наприкінці XVIII ст. після поділів Польщі замок переходить у власність Австро-Угорської імперії. В той час більшість споруд оборонного призначення втратили свою роль, а на початку XIX ст. замок почали розбирати на будівельний матеріал [2, с. 100].

Будівництво Раковецького замку датується 40-и рр. XVII ст. і приписується галицькому підчашому Домінікові-Войцехові Беньовському. У часи Барської конфедерації (1768 р.) замок спалили і з того часу він більше не піднімався з руїн [3, с. 8].

Замок в Чернелиці був збудований коштом брацлавського воєводи Михайла Чарторийського в 1659 р. В 1672 та 1676 рр. замок зазнав пошкоджень під час війни з турками. Після відбудови він став найбільшою східною фортецею Речі Посполитої на правому березі Дністра. Після смерті останнього власника у 1817 р. замок почав занепадати й дійшов до нашого часу в руїнах [4, с. 108].

На відміну від інших замків Івано-Франківщини руїни Маріямпільського замку є маловідомими. Даний замок був споруджений в 1691–1692 рр. польським магнатом Станіславом-Яном Яблоновським. У 1817 р. твердиню вирішено розібрати, а з вивільненого будівельного матеріалу у 1820–их рр. на території замку зведено палац. До наших днів збереглися замкова брама та залишки кількох бастионів [5, с. 10].

Незважаючи на наявність цікавих замкових споруд, розвиток замкового туризму на території Івано-Франківської області обмежується лише оглядовими туристично-екскурсійними маршрутами до цих пам'яток та залученням деяких замків регіону (Галицький та Пнівський) для організації фестивалів, при цьому навіть загальна кількість таких заходів не перевищує десяти щороку.

Аналізуючи сучасний стан розвитку замкового туризму на території Івано-Франківської області, слід зазначити, що, незважаючи на доволі великий потенціал, реальний процес туристичної адаптації замкових комплексів регіону стикається з рядом негативних факторів, які умовно можна об'єднати в декілька груп: теоретико-методологічна група проблем, яка охоплює: відсутність чіткої розробки термінологічної бази замкового туризму (насамперед понятійного апарату та класифікаційного статусу); низький рівень теоретичних досліджень та наукових напрацювань в галузі замкового туризму; гостру нестачу кваліфікованого персоналу, який ґрунтовно володіє необхідними знаннями та навичками для організації замкового туризму; організаційно-правова група проблем включає: юридичну незакріпленість замкового туризму, відсутність відповідних нормативно-правових актів; низький рівень державної підтримки туристичної галузі в цілому та законодавчого регулювання процесів туристично-екскурсійного використання об'єктів оборонного будівництва; надмірну централізацію в управлінні туристичною галуззю, що не дозволяє на місцях вирішувати актуальні проблеми збереження та використання фортифікаційних споруд на регіональному рівні; недосконалість та юридичну неефективність нормативно-правових матеріалів, які регламентують збереження, відновлення та туристичне використання замків; соціально-економічна група проблем, в якій можна виділити: жахливий стан розвитку туристичної інфраструктури всіх видів (в першу чергу транспортної та готельно-ресторанної), що проявляється у відсутності нормального транспортного доступу та гострій нестачі категорійних закладів готельно-ресторанного господарства для прийому туристів; низький рівень фінансування туризму, що характеризується відсутністю капіталовкладень в галузь, неможливості залучення інвестицій через соціально-економічну та політичну нестабільність, небажання займатися розвитком замкового туризму тощо; відсутність інноваційних програм, які б уніфікували можливі шляхи залучення замкових споруд в туристичну галузь; рекламно-інформаційна група проблем охоплює: низький рівень інформаційно-рекламного забезпечення розвитку замкового туризму в регіоні, відсутність цілісної інформаційної системи, яка характеризувала замковий потенціал Івано-Франківщини, шляхи його використання та ін.; відсутність уніфікованого кадастру фортифікаційних споруд області та інформаційних матеріалів про їх туристичні особливості; мізерна насиченість мережі Інтернет матеріалами про замковий потенціал Івано-Франківської області як важливу складову туристичного потенціалу регіону; природно-екологічна група проблем стосується: відсутності належного рівня екологічної культури та поведінки у більшості населення, що відображається в процесі відвідування замкових споруд; забруднення багатьох замкових споруд різними видами відходів (влаштування на їх території сміттєзвалищ, складів шкідливих речовин та будматеріалів тощо); невміння раціонально використовувати замкові споруди для організації масових свят, що призводить до знищення навколишніх природних комплексів.

Тільки послідовне та ефективне вирішення цих нагальних проблем повинне дати значний імпульс для подальшого розвитку замкового туризму в регіоні. Для цього повинен бути розроблений певний алгоритм, який має складатися з комплексу теоретичних та практичних заходів. Замковий туризм на території Івано-Франківської області повинен розвиватися в двох напрямках, які мають бути взаємопов'язані між собою і створювати цілісну картину: перший напрям ґрунтується на державній підтримці, з допомогою місцевої влади, яка вже сьогодні повинна змінити своє відношення до пам'яток оборонного будівництва, зробити їх основними «китами» туризму окремих населених пунктів та області в цілому; другий напрям передбачає передачу замків в тимчасове (концесія) приватне володіння людям, які зацікавлені в використанні замків як туристичних об'єктів. Це можуть бути як іноземці (наприклад, нащадки колишніх власників фортець), так і громадяни України.

Виходячи з сучасного рівня розвитку замкового туризму та існуючих проблем, найбільш доцільними та рентабельними шляхами оптимізації розвитку цього виду туризму в Івано-Франківській області є:

1. Розробка інноваційних туристичних маршрутів, які повинні охоплювати не тільки замкові споруди регіону, але й відобразити історію та етнокультуру краю.

2. Пристосування замкових споруд під різноманітні заклади туристичного профілю: установи розміщення та харчування, туристичні та виставкові центри тощо. Однак проблематичним аспектом цього напрямку є жахливий стан збереженості більшості замків Івано-Франківщини та відсутність необхідного фінансового забезпечення. Яскравими прикладами можуть бути європейські країни (насамперед Франція та Чехія), де успішно функціонують сотні закладів такого типу. До прикладу, з 1990 р. в Угорщині відкривалося понад 70 готелів різної категорії у колишніх резиденціях угорської знаті.

3. Музеефікація замків, незалежно від стану збереженості. Наприклад, Старостинський замок можна повністю пристосувати під музейну установу, оскільки рівень його збереженості дозволяє це зробити. А на основі замків в Маріямполі, Раківці, Чернелиці та Пневі можна сформувати скансени, таким чином уберегти їх від подальших руйнувань. Важливим при цьому є створення необхідних загальнодоступних інформаційних сайтів та порталів з повною довідкою про них та про туристичну інфраструктуру місцевості.

4. Збільшення кількості заходів подієвого туризму, які організуються на території об'єктів замкового будівництва. В першу чергу, це різноманітні фестивалі (етнографічні, гастрономічні, історичної реконструкції і т.п.), а також туристичні заходи – локальні та регіональні виставки й ярмарки, туристично-інформаційні акції тощо. При цьому всі замкові споруди Івано-Франківської області, незалежно від стану збереженості, можуть використовуватися для вищезазначених туристичних заходів при умові транспортної доступності та відсутності аварійного стану будівлі.

Отже, розвиток туризму з використанням в ньому пам'яток замкового будівництва є перспективним механізмом покращення туристичного іміджу Івано-Франківщину, знайомства з унікальними історико-культурними особливостями та виправлення соціально-економічної ситуації в сільській місцевості регіону. Однак ґрунтовне вивчення можливостей включення наявних замків в інноваційні туристичні маршрути, створення на їх основі нових туристичних атракцій є сьогодні проблемним напрямком розвитку замкового туризму, оскільки в області (зрештою як і в Україні загалом) відсутній комплексний підхід до туристичного використання замкових споруд. Тому розробка нових шляхів використання замків в туризмі потребує подальших теоретичних досліджень та пошуку альтернативних способів туристичного використання пам'яток оборонного зодчества.

Список використаних джерел

1. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України / О. Мацюк. – Львів: «Центр Європи», 2005. – 219 с.
2. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження: навч. посібник / М. Й. Рутинський. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.
3. Замки Західної України: Путівник / [упоряд. В. Томчук]. – Львів: Аз-Арт, 2004. – 96 с.
4. Білецька І. М. Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні / І. М. Білецька // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2011. – Вип. 31. – С. 104–112.
5. Драбчук І. Замки Подністер'я. Маріямпільський замок / І. Драбчук // Галицьке слово. – 2010. – № 1. – С. 9–14.

Игорь Лысий

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМА В ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье рассмотрена проблематика использования замковых сооружений Ивано-Франковской области в туризме, среди которой выделены теоретико-методологические, организационно-правовые, социально-экономические, рекламно-информационные и природно-экологические группы проблем. На основательном анализе этих проблематичных аспектов разработаны возможные пути туристического использования памятников оборонного строительства региона, которые заключаются в расширении направлений развития событийного туризма на территории замковых сооружений, функциональном приспособлении замковых комплексов под различные туристические заведения и музеефикации хорошо сохранившихся образцов фортификационного строительства.

Ключевые слова: Ивано-Франковская область, крепость, фортификационное сооружение, туризм, памятники культуры.

Igor Lysyi

PERSPECTIVES OF CASTLE TOURISM IN THE IVANO-FRANKIVSK OBLAST

The article deals with the problems of using fortification structures for the tourism which affect adversely the process of effective conservation, protection and adaptation of fortification constructions, including theoretical and methodological, organizational and legal, socioeconomic, natural and environmental problems. In thorough analysis of the problematic aspects was designed possible ways of using of monuments for the tourism which cover the expanding of areas of the festival tourism in the castle structures, the functional adaptation of castle complexes for various institutions and the museumification of well-preserved specimens of fortifications.

Key words: Ivano-Frankivsk region, castle, fortification, tourism, cultural monuments.